

Jerzy Napiórkowski

DOBÓR UCZNIÓW DO KLAS PRZYSPOSABIAJĄCYCH DO PRACY ZAWODOWEJ

W s t ę p

W Polsce w ostatnich latach, podobnie jak w innych krajach, zachodzą głębokie przemiany zmierzające do unowocześnienia systemu szkolnego. O wadze poczynań nad modernizacją systemu edukacji narodowej świadczy fakt, że są one od dłuższego czasu w centrum zainteresowań najwyższych władz partyjnych i administracyjnych kraju.

W oparciu o uchwały VI Zjazdu PZPR Komitet Ekspertów przedstawił w marcu 1973 r. "Raport o stanie oświaty w Polsce", w którym zawarty został między innymi program upowszechnienia szkoły średniej do roku 1990. Reforma oświatowa, której realizację rozpoczęliśmy, ma na celu nie tylko reorganizację naszego szkolnictwa, ale wprowadza szereg zmian w zakresie funkcji dydaktycznych i wychowawczych szkoły. Obok problemu przedłużenia obowiązku szkolnego do lat 18 w dziesięcioletniej szkole średniej zasadniczym zagadnieniem będzie walka z drugorocznością, wielorocznością i odpadem szkolnym.

Organizowanie klas przysposabiających do pracy zawodowej jest próbą likwidowania następstw niepowodzeń w nauce uczniów szkół podstawowych i zmniejszania drugoroczności.

Badania wielu pedagogów¹⁾ wykazały bowiem, że drugoroczność w szkolnictwie jest obecnie zjawiskiem niepokojącym ze względu na rozmiary, w jakich występuje. Poniższe zestawienie ilustruje ilość uczniów powtarzających klasę w szkołach podstawowych w kraju i by-

---

1) Kupisiewicz Cz., Niepowodzenia dydaktyczne, W-wa 1965. PWN.
Konopnicki J., Problem opóźnienia w nauce szkolnej. Wrocław-Kraków 1961 r. Ossolineum PAN. s. 7,
Radlińska H., Społeczne i dziedziczne podłoże powodzeń i niepowodzeń szkolnych. W-wa 1937 r.

łym woj. bydgoskim w latach 1969/70 do 1973/74.

Tabela 1. Liczba uczniów powtarzających klasę w szkołach podstawowych w latach 1969/70 - 1973/74 w kraju i byłym woj. bydgoskim

	Dane w liczbach bezwzględnych					% w stosunku do ogółu uczniów				
	1969/70	1970/71	1971/72	1972/73	1973/74	1969/70	1970/71	1971/72	1972/73	1973/74
Kraj	340.454	272.623	275.850	253.813	177.858	5,7	5,2	5,7	5,4	3,8
Woj. bydgoskie	20.759	19.033	19.598	19.207	19.070	6,1	5,8	6,3	4,9	6,8

W większości przypadków ci sami uczniowie nie otrzymują promocji do następnej klasy więcej niż jeden raz. Wielokrotne zaś powtarzanie klasy powoduje takie opóźnienia i zniechęcenie do nauki, że uniemożliwia im to ukończenie szkoły podstawowej w wieku obowiązku szkolnego. Mając to na uwadze Min. Ośw. i Wych. w "Instrukcji o organizacji kształcenia i wychowania w roku szkolnym 1973/74" stworzyło możliwość organizowania w szkolnictwie podstawowym klas przysposabiających do pracy zawodowej /VI, VII i VIII, wzgl. VII i VIII/ dla uczniów opóźnionych o 2 - 3 lata w nauce, którzy z różnych względów nie są w stanie sprostać wymaganiom stawianym w szkole podstawowej.

Bandura L., Przyczyny niepowodzeń szkolnych. Kwart. Ped. nr 3/59
 Bandura L., Trudności w procesie uczenia się. W-wa 1970 r. i inni
 Roczniki statystyczne lat 1945-1974.

2/ Dziennik Urzędowy Ministerstwa Oświaty i Wychowania, W-wa, dn.
 26 kwietnia 1973 r. Nr 8, poz. 49-63.

Zarządzenie Min. Ośw. i Wych. z dn. 28.XI.1975 r. wprowadza możliwość organizowania szkół przysposabiających do zawodu dla uczniów, którzy ukończyli 15 rok życia i kwal. się do klas przysposabiających do pracy zawodowej.

Celem tego artykułu jest ukazanie podstaw, czynników i sposobów kwalifikowania i kierowania uczniów szkół podstawowych opóźnionych w nauce do klas przysposabiających do pracy zawodowej na terenie byłego woj. bydgoskiego.

Szczególnie istotnymi zdają się być odpowiedzi na następujące pytania:

1. W jakim stopniu przy kierowaniu uczniów do klas przysposabiających do pracy zawodowej decydowała szkoła, rodzina, poradnia wychowawczo-zawodowa oraz potrzeby terenu ?
2. Czy przy kierowaniu uczniów do tych klas zostały uwzględnione zainteresowania i uzdolnienia ?
3. Czym kierowano się przy organizowaniu klas przysposabiających do pracy zawodowej ?

2. Organizacja i metodyka badań

Materiały do artykułu uzyskano z badań przeprowadzonych przez Zakład Wychowania Technicznego WSN /WSP/ w Bydgoszczy w latach 1973 do 1975 w 54 szkołach podstawowych byłego woj. bydgoskiego. Ankietowano 1225 uczniów z 78 klas, w tym 517 uczniów z 18 klas VI, 510 z 30 klas VII i 404 z 30 klas VIII. Uczniowie objęci badaniami stanowili 36% ogółu uczniów klas przysposabiających do pracy zawodowej. Relacje liczbowe i procentowe uwidoczniono w poniższym zestawieniu /tabela 2./.

Tabela 2. Uczniowie drugorocznicy i objęci nauczaniem w klasach przysposobienia do pracy zawodowej w roku szkolnym 1974/75

Drugorocznicy w kl. V - VIII	Objęci nauką w kl. przysp. zaw.		Objęci badaniami		Badani w stosunku do ogółu drugorocznych	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
13908	3908	28,1	1225	30	1225	8,9

Celem uzyskania informacji o przyczynach opóźnień uczniów w nauce, o podstawach kwalifikowania uczniów do klas przysposabiających do pracy zawodowej oraz o zasadach doboru kierunku kształcenia zawodowego i warunkach organizowania tych klas, ankietowano 53 dyrektorów szkół podstawowych oraz 175 nauczycieli przedmiotów ogólnokształcących i "przysposobienia zawodowego".³⁾

W badaniach posłużono się również wywiadami z dyrektorami, z inspektorami szkół i nauczycielami uczącymi w klasach uzawodowionych⁴⁾ oraz analizowano dokumentację szkolną.

3. Procedura kwalifikowania uczniów do klas przysposabiających do pracy zawodowej

Zgodnie z zarządzeniem Min. Ośw. i Wych. z dn. 10.X.1975 r. w sprawie organizacji klas przysposabiających do zawodu⁵⁾ przy kwalifikowaniu uczniów do tych klas /szkół/ rady pedagogiczne powinny uwzględnić:

- opinię wychowawcy klasowego,
- opinię poradni wychowawczo-zawodowej, iż uczeń nie jest w stanie opanować pełnego programu ośmioklasowej szkoły podstawowej w stopniu conajmniej dostatecznym,
- orzeczenie lekarza szkolnego /rejonowego/, iż uczeń kwalifikuje się do pracy w danym zawodzie,
- zgodę rodziców /opiekunów/ na skierowanie ucznia do klasy

3/ "przysposobienie zawodowe" jest przedmiotem kompleksowym, w zakres którego wchodzi zawodowa wiedza teoretyczna oraz zawodowe zajęcia praktyczne.

4/ W artykule wyrażenia: "klasy przysposabiające do pracy zawodowej" i "klasy uzawodowione" używane są zamiennie.

5/ Por. zarządzenie Min. Ośw. i Wych. z dn. 10.X.1974 r. w sprawie organizacji klas przysposabiających do zawodu uczniów szkół podstawowych. Dziennik Urzędowy Min. Ośw. i Wych. Nr 10 z 1974 r. oraz Zarządzenie Min. Ośw. i Wych. z dn. 28.XI.1975 r. w sprawie organizowania szkół przysposabiających do zawodu.

/szkoły/ przysposabiającej do zawodu.

Interpretując to zarządzenie, można uznać za niezbędną następującą procedurę postępowania:

- w oparciu o stwierdzone narastanie niepowodzeń ucznia w nauce wychowawca klasy kieruje go do poradni wychowawczo-zawodowej,
- poradnia wychowawczo-zawodowa wydaje orzeczenie o uzdolnieniach i zainteresowaniach badanego oraz proponuje zawody, w których może on wydajnie pracować,
- w oparciu o propozycje poradni lekarz szkolny stwierdza przydatność do proponowanych zawodów,
- wychowawca przeprowadza rozmowę z uczniem i jego rodzicami celem uzyskania zgody na naukę w klasie przysposabiającej do pracy zawodowej i wyboru profilu tej klasy,
- kandydatom wybranych kierunków zawodowych dyrekcja organizuje we własnej szkole lub wspólnie z innymi szkołami odpowiednie klasy przysposabiające do pracy zawodowej.

4. S p o s o b y k i e r o w a n i a u c z n i ó w d o k l a s p r z y s p o s a b i a j ą c y c h d o p r a - c y z a w o d o w e j w s z k o ł a c h o b j ę t y c h b a d a n i a m i

Uczniowie klas przysposabiających do pracy zawodowej, których dotyczyły nasze badania, pochodzą z różnych środowisk społecznych. Są wśród nich dzieci robotników, rolników, pracowników umysłowych i rzemieślników. Uczniowie ci rekrutują się zarówno z dużych miast /Bydgoszczy, Torunia, Włocławka/, jak i ze środowisk małomiasteczkowych oraz ze wsi. Klasy "uzawodowione" zostały zorganizowane w pełnych 8-klasowych szkołach i w zbiorczych szkołach gminnych.

Z poniższego zestawienia wynika, że do klas przysposabiających do zawodu skierowano także uczniów nie mających opóźnień w nauce, jak i takich, którzy mają opóźnienia o ponad 4 lata

/por. tabelę 3./.

Tabela 3. Uczniowie opóźnieni w nauce

Opóźnienia	Ilość	%
Bez opóźnień	34	2,8
1 rok	133	10,8
2 lata	630	51,3
3 lata	333	27,3
4 lata i więcej	95	7,8
Razem	1225	100,0

Podstawy kierowania uczniów do klas przysposabiających do zawodu wg 76 wypowiedzi⁶⁾ dyrektorów szkół w ujęciu ilościowym i procentowym przedstawiono w tabeli 4.

Tabela 4. Kierowanie uczniów do klas przysposabiających do pracy zawodowej wg wypowiedzi dyrektorów szkół

Podstawa kierowania	Klasy	
	Ilość	%
Orzeczenie poradni psychologiczno - zawodowej	20	20,4
Zapotrzebowania środowiska na pracowników określonego zawodu.	23	28,4
Wybór zawodu przez uczniów	18	23,8
Brak innych klas „uzawodowianych” w okolicy	16	21,0
Przypadek	1	1,3
Inne	1	1,3
Razem	76	100,0

Z zestawienia wynika, że tylko w około 24% uwzględniono ży-

6/ Liczba 76 wypowiedzi dyrektorów szkół (mimo że ankietowano tylko 53 dyrektorów) wynika stąd, że niektóre osoby wskazały na dwa sposoby kierowania uczniów do tych klas.

czenia młodzieży dotyczące skierowania jej do klas o określonym profilu uzawodowienia. Można też przyjąć, że 26% uczniów, zakwalifikowanych do nauki zawodu przez poradnię wychowawczo-zawodową bez większych oporów przyjęło skierowanie i chętnie podjęło naukę zgodnie z własnym przekonaniem i predyspozycjami. W 50%, jak wynika z wypowiedzi dyrektorów szkół podstawowych, nie uwzględniono jednak ani życzeń młodzieży, ani jej zainteresowań i uzdolnień.

Podczas organizacji klas przysposabiających do pracy zawodowej oraz ustalaniu kierunków przysposobienia zawodowego władze oświatowe brały przede wszystkim pod uwagę potrzeby swojego terenu, co ilustruje poniższe zestawienie /tabela 5./.

Tabela 5. Motywy tworzenia kierunku uzawodowienia

Motywy	miasto		wieś		razem	
	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
Potrzeby terenu	17	73,9	20	86,0	37	70,0
Jedyna możliwość uzawodowienia	4	17,4	4	13,3	8	15,0
Możliwości kadrowe	2	8,7	6	20,0	8	15,0

Tabelę powyższą opracowano w oparciu o wypowiedzi tych samych dyrektorów, których informacje posłużyły do sporządzenia zestawienia 4. Przy organizowaniu klas przysposabiających do zawodu nie brano pod uwagę ani życzeń uczniów, ani zaleceń poradni wychowawczo-zawodowej. Klasy te w 70% zorganizowano dla zaspokojenia potrzeb terenu, w 15% kierunki uzawodowienia klas dostosowano do istniejącej bazy dla praktycznej nauki zawodu, a pozostałe 15% dostosowano do istniejącej w środowisku szkoły kadry specjalistów. W tych warunkach zgodność obranego przez uczniów kierunku przysposobienia zawodowego z kierunkiem kształcenia uzawodowionego jest

niewielka i w dużym stopniu przypadkowa.

Sposoby kierowania do zawodu znalazły także odbicie w wypowiedziach badanych uczniów. Odpowiedź na zadane pytanie: kto decydował o wyborze zawodu, znajdujemy w zestawieniach ilościowych i procentowych zawartych w tabelach 6. i 7.

Tabela 6. Wpływ szkoły, rodziców i ucznia na wybór kierunku przysposobienia zawodowego z podziałem na miasto i wieś

Kto decydował o wyborze zawodu	miasto		wieś		razem	
	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
szkoła	376	30,7	244	20,0	620	50,7
rodzice	27	2,2	47	3,9	74	6,1
uczeń	203	21,6	203	21,6	526	43,2

Tabela 7. Wpływ szkoły, rodziców i ucznia na wybór kierunku przysposobienia zawodowego z podziałem na kierunki uzawodowienia

Kierunki przysposobienia zawodowego	Ilość uczniów	Kto decydował o wyborze kierunku					
		szkoła		rodzice		sam uczeń	
		ilość	%	ilość	%	ilość	%
rolniczy	441	142	32,2	40	9,1	259	58,7
mechaniczny	419	285	68,0	18	3,8	116	28,2
budowlany	185	79	42,7	9	4,9	97	52,4
elektryczny	62	30	48,4	3	8,4	29	45,2
dzienny	113	84	74,3	8	5,3	23	20,4
łącznie	1220	620	50,7	74	6,1	526	43,2

Z wypowiedzi dyrektorów i uczniów wynika, że o kierunku

przysposobienia do pracy zawodowej decydowała przede wszystkim szkoła, następnie sami uczniowie, a w niewielkim tylko procencie rodzice.

Odpowiedzi uczniów na pytanie: czy zawód, którego się uczysz podoba się tobie, zestawiono w tabeli 8.

Tabela 8. Stosunek uczniów do specjalności, której się uczą

Zadowoleni z zawodu	miasto		wieś		razem	
	ilość	%	ilość	%	ilość	%
tak	435	65,9	410	73,2	845	69,3
nie	207	31,2	149	25,0	347	28,4
brak odpowiedzi	19	2,9	9	1,8	28	2,3

Tabela ukazuje, że prawie 30% uczniów nie jest zadowolonych z zawodu, a więc występuje u nich znów brak motywów uczenia się, czego następstwem są niepowodzenia w nauce. Wśród niezadowolonych 31% uczniów rekrutuje się z miasta, a 25% ze wsi.

Reasumując dotychczasowe rozważania można stwierdzić, że o wyborze kierunku przysposobienia do pracy zawodowej decydowała głównie szkoła i czynniki z nią związane, w mniejszym zaś stopniu brano pod uwagę zainteresowania i predyspozycje uczniów. Nie wykorzystano w pełni możliwości poradni wychowawczo-zawodowych /por. tab.9/, które dzięki prowadzonym badaniom mogły wpłynąć na bardziej trafny dobór uczniów do klas przysposabiających do pracy zawodowej, uwzględniając jednocześnie ich zainteresowanie danym zawodem oraz możliwości intelektualne i umiejętności praktyczne.

Tabela 9. Możliwości badania specjalistycznego uczniów przez poradnię wychowawczo-zawodową z podziałem na miasto i wieś

Możliwość badania specjalistycznego	miasto		wieś		razem	
	ilość	%	ilość	%	ilość	%
tak	17	73,9	20	93,3	15	84,9
nie	0	20,1	2	6,7	0	15,1

Nasuują się tu następujące wnioski: klasy /szkoły/ przysposobienia zawodowego należałoby organizować w dużych szkołach miejskich lub szkołach gminnych, które zagwarantowałyby dobre zaplecze do nauki przedmiotów zawodowych /we własnych pracowniach lub warsztatach miejscowych szkół zawodowych/ i prezentowałyby różne profile uzawodowienia. Należy przy tym uwzględnić istniejącą sieć PKS i PKP, które umożliwiłyby dojazdy młodzieży do szkół nawet ze znacznych odległości.

Przy kierowaniu uczniów do klas /szkół/ przysposabiających do zawodu, w większym stopniu niż to miało miejsce dotychczas, powinny brać udział poradnie wychowawczo-zawodowe oraz zainteresowani uczniowie i ich rodzice. Wykorzystanie udziału i wpływu wszystkich czynników na ucznia, tj. poradni wychowawczo-zawodowej, szkoły i rodziców, pozwoliłoby, z jednej strony, na ujawnienie możliwości kształcenia danego ucznia, z drugiej zaś, na pokazanie mu potrzeb społecznych, tzn. możliwości przyszłej pracy zawodowej, co w konsekwencji powinno mieć wpływ na wybór przez zainteresowanego odpowiedniego profilu klasy przysposabiającej do zawodu.